

Orașul București în politica balcanică a lui Șerban Cantacuzino

Prefața Bibliiei eline publicată în 1687 la Veneția de către frații Glykys¹, cuprinzând un elogiu dedicat de editori lui Șerban Cantacuzino², susținătorul material al tipăririi, estompează în mod intenționat însemnătatea actului de cultură reprezentat de apariția cărții și evidențiază personalitatea politică a domnitorului. Textului, cunoscut erudiților, i-a fost dată adevărata sa pondere de N. Iorga care a arătat, în contextul evenimentelor epocii, semnificația numirii lui Șerban-Vodă „mlădiță împărătească” dintr-o „minunată șira”, „mândria elinilor, slava Bizanțului, gloria Cantacuzinilor, puterea întregii Misii”³ titluri care îndică rolul istoric pe care voia să-l joace⁴, și pun problema reședinței sale, pe care o voia de caracter autic. Bucureștiul orașul devenit capitală definitivă a Țării Românești din 1659⁵, a fost examinat din punct de vedere al evoluției istorice în timpul domniei voievodului valah, fie în lucrări care au avut ca subiect special trecutul său⁶, fie în studii care s-au ocupat de Șerban Cantacuzino direct sau tangențial⁷. Predecesorii

¹ Frații Glykys, greci de origine, unul din cei mai de seamă editori din Veneția la sfârșitul secolului XVII, s-au remarcat în Peninsula Balcanică, susținând lupta antiotomanească a grecilor prin tipărituri cu caracter politic.

² Prefața și cuprinsul ei au fost analizate de N. Iorga, *În legătură cu Biblia de la 1687 și Biblia de la 1667 a lui N. Milescu*, 1916, extras, pp. 4—6.

³ *Ibidem*.

⁴ Sigiliul lui Șerban Vodă cuprindea alături de vulturul bicefalic, specific împăraților bizantini, două semne grafice interpretate de N. Iorga ca doi T cu semnificația Țar Tarigradskii, ceea ce ar demonstra odată în plus tendințele de restaurator al Bizanțului — cf. N. Iorga — *Istoria românilor prin căldori* — București, 1928, vol. II, p. 39.

⁵ Cf. St. Ionescu Poniță I. Poniță — *Constantin Vodă Brâncoveanu — viața, domnia, epoca* — Ed. Științifică, Buc. 1969, p. 318.

⁶ Pentru lista completă a principalelor lucrări de sinteză și studii asupra Bucureștiului până în 1966, precum și prezentarea lor critică v. C. C. Giurescu — *Istoria Bucureștilor din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre*, Ed. pt. literatură, București, 1966, cap. I.

⁷ Pentru domnia lui Șerban Cantacuzino pot fi considerate fundamentale următoarele lucrări: I. Radonić, *Situațiunea internațională a principarului Țării Românești în vremea lui Șerban Cantacuzino (1678—1688)*, în *Analele Acad. Rom. sec. III*, seria II XXXVI (1914); V. Zaborouschi, *Politica externă a celor trei Principate, Țara Românească, Transilvania și Moldova de la asediul Vienei (1683) până la moartea lui Șerban Cantacuzino și zirena pe tron a lui Constantin Brâncoveanu (1688)*, București, 1925; Ion Moga, *Rivalitatea polono-austriacă și orientarea politică a țărilor române de la sfârșitul sec. XVII*, Cluj, 1933; Saint-Martin, *Le Roumanie ou Moldo-Valachie, rapports des peuples roumains avec le turcs*, Paris, 1948; *Enciclopedia Italiana* VII, Roma 1949; Arnold Toynbee, *A study of History*, VII, University Press, London, Oxford 1955.

noștri au relevat dezvoltarea orașului pe plan intern, urmărind intensă creștere a producției, structura socială și modificările ei în ultimul pătrar al secolului XVII, frământările politice și, în fine, puternica activitate culturală desfășurată aici de învățați veniți din tot sud-estul Europei. O problemă la fel de însemnată o constituie discutarea rolului Bucureștiului în cadrul relațiilor internaționale din Peninsula Balcanică și etapele evoluției lui ca sediu al întreprinzătorului și influențului Șerban Cantacuzino.

Fiu al postelnicului C. Cantacuzino, membru al celei mai puternice familii boierești din Țara Românească, descendent din împăratul bizantin uzurpatorul Ioan VI Cantacuzino, Șerban Vodă⁸ a primit o educație aleasă în Școala boierească din Tirgoviște în care și-a pus amprenta ideilor umanistului Pantelimon Ligaridis⁹ și în marea școală grecească din Istanbul unde alături de alți români de seamă ai timpului, N. Milescu¹⁰, patriarhul Dositei, D. Cantemir etc., a audiat prelegerile faimosului profesor Gh. Vlassios. Punind accentul pe umanismul grec de esență bizantină fondat de ideile neoaristotelismului, învățații care l-au educat pe viitorul domnitor i-au format o gândire de factură europeană care nu avea nimic comun cu spiritul fatalist oriental. Convingerea că istoria este evoluționistă, în continuă schimbare, derivată din filozofia neobizantină și în același timp transcendentală — idee provenită din educația religioasă — a influențat profund politica sa externă.

Pornind de la etica aristoteliciană după care supremul bine este interesul general, Șerban-Vodă a încercat să introducă conceptul de lege în raporturile dintre state, devenind astfel un promotor al dreptului internațional într-un moment în care domnea liberul arbitru¹¹. Având o formație intelectuală solidă, cunoscând bine cursul evenimentelor europene, din epoca anterioară domniei când a fost înalt dregător, a dus o politică plină de realism și a încercat să introducă principiul echilibrului în Peninsula Balcanică. Aici, în urma unei idei a papalității¹², Habsburgii au încercat să-i izgonească pe otomani, să cucerească Istanbulul și prin această schimbare a echilibrului politic să compenseze înfringerile lor în occident. Tentativa Curții de la Viena a provocat reacția firească a Sublimei Porți, în declin datorită schimbării esenței feudalismului otoman și a luptei de eliberare a popoarelor balcanice, incapabilă să se redreseze prin reformele energicilor viziri din familia

⁸ Pentru familia și genealogia lui Șerban Cantacuzino Vodă — Mihail Cantacuzino *Genealogia Cantacuzinilor* întocmită de Banul Mihail Cantacuzino, Ed. N. Iorga, București, 1902.

⁹ Școala de la Tirgoviște a fost întemeiată de domn la cererea marelui postelnic Const. Cantacuzino care a încercat să creeze o instituție de tip occidental pentru fiii boierilor din Țara Românească. cf. V. Papa-Costea, *Les origines de l'enseignement supérieur en Valachie* — R.E.S.E.E.I. (-1-2)/1993, pp. 23-24.

¹⁰ Pentru prezentarea lui N. Milescu v.-P. P. Panaitescu — Nicolae Spăthar Milescu (1636-1708), în *Mélanges de l'École Roumaine en France*, 1925, Première partie, P. Sirku — Nicolae Spăthar de ego priezda, v. Roști, în Zapiaki vostočnogo otzela Imp. Russkogo Archeograficeskii Obscestva, III; Corneliu Bărbulescu, *Prefață la Nicolae Milescu, Jurnalul de călătorie în China*, ed. a 2-a, București, 1959.

¹¹ Șt. Ionescu, P. I. Panait, *op. cit.*, pp. 405-406.

¹² Determinarea lui Leopold I (1658-1705) de către papă în întăinirea din 1678 să se orienteze către vest a fost prezentată pentru prima dată în *Histoire générale des peuples* — Ed. Larousse, Paris, 1926, vol. II, p. 351.

Küprülü. Imediat conflictul dintre cele două puteri s-a extins atrăgând Polonia, aparent renăscută sub conducerea lui Ioan Sobieski (1674—1697), Rusia, în plin proces de expansiune și afirmare pe plan european, Venetia, care și-a pus în joc ultimele resurse pentru a recuceri Mediterana orientală, și în fine, Franța și Anglia care nu doreau modificarea situației balcanice pentru a nu fi atinse interesele lor.

Țările române prin autonomia de care se bucurau într-un moment în care celelalte state balcanice erau înglobate fie în Imperiul Otoman, fie în Imperiul Habsburgic, prin poziția lor geografică, la confluența intereselor marilor puteri est-europene, au fost în centrul atenției marilor vecini care au evitat o intervenție militară cu implicații și rezultate imprevizibile și au căutat o apropiere pe cale diplomatică.

Ocuparea tronului de către Șerban Cantacuzino într-un moment extrem de dificil, de căutare a unei noi structuri spațiale în Balcani a ridicat în fața sa problema găsirii unor coordonate, care să permită continuarea existenței Țării Românești de care era legat prin toată activitatea și familia sa. Înconjurându-se de oameni destoinici, ca stolnicul C. Cantacuzino¹³, fratele său, tânărul C. Brîncoveanu¹⁴, nepotul său și fiind interesat în prăbușirea grabnică a Imperiului Otoman, Șerban-Vodă a dus o politică externă căreia i-a imprimat un caracter românesc, apărind interesele tuturor românilor pe care a încercat să-i reunească și în același timp, un caracter balcanic, urmărind crearea unui front larg anti-otoman, care sub conducerea sa ar fi refăcut marele stat grecesc din evul mediu¹⁵.

Centrul politic din care a condus Șerban-Vodă vastele-i planuri a fost reședința sa, orașul București, numit în mod justificat de călătorii străini „amplissimum et ditissimum”. Cu o viață intensă dominată de prăsenii bogății, cu ample legături balcanice ca Gheța Rustea, socrul lui Șerban Cantacuzino¹⁶, Manu Apostol, frații Pepano, zaraful Papa Nicola, cei trei argintari chiproviceni etc.¹⁷, înfloritor centru cultural, Bucureștiul a fost în atenția domnitorului înainte de a se urca pe tron, când abia vădea această intenție, dar se preocupa să dea un

¹³ Pentru C. Cantacuzino V. — C. Șerban — Legăturile lui Constantin Cantacuzino cu Rusia — Studii și art. de ist. II/1957, pp. 237—254 și bibliografia indicată.

¹⁴ După părerea lui D. Cantemir, asupra formației de om politic a tânărului C. Brîncoveanu a avut o influență covârșitoare unchiul său Șerban Cantacuzino. Cf. Evenimentele Cantacuzinilor și Brîncovenilor — în Operele principelui Demetru Cantemir — București, 1878, Tom II, p. 9.

¹⁵ Intenția sa în această direcție, cunoscută contemporanilor, a fost arătată cu cea mai mare claritate de Ion Neculce care a scris „gîndul și gătirea lui Șerban Vodă era să fie el împărat în Țarigrad”. Ion Neculce — Letopiseșul Țării Moldovei, Ed. Iorgu Ioerdan, București, 1955, p. 168.

Aceeași idee a exprimat-o și eruditul grec Ieremia Cacaveia în 1687 în prefața unei cărți avînd ca subiect asediul Vienei, pe care a tradus-o pentru domnitor la cererea lui Constantin Brîncoveanu — v. N. Iorga — Cartea lui Cacaveia despre asediul Vienei — R.I.R. (20), 1936, p. 202.

¹⁶ Ideile vechi și retrograde ale nobilimii au fost redată în cronică ce o numea pe Maria „sîrbcă de felia, de la Nicopole, fata Gheții negastorul de abale”. Radu Greceanu, „Incepătura istoriei vieții luminatului și prea creștinului domnului Țării Românești, Io Constantin Brîncoveanu Basarab Voievod, dă cînd Dumnezeu cu domnia l-au încoronat, pentru vremile și întâmplările ce în pămîntul acesta în zilele mîrie-sale s-au împlinit”, în Croniciari munteni, II.

¹⁷ Pentru negustorii stabiliți în București în timpul domniei lui Șerban-Vodă v. N. Iorga — Istoria comerțului românesc, București, 1925, vol. II, cap. I.

caracter fastuos viltosarei sale capitale — a terminat Mitropolia sub Radu Leon, deși aceasta a reprezentat interesele facțiunii adverse a Bălenilor¹⁸. Imediat după ce a devenit domnitor, a numit ca ispravnic al Bucureștiului, una dintre cele mai însemnate dregătorii ale țării, oameni deosebit de capabili între care s-a remarcat tânărul C. Brîncoveanu, care a ocupat această funcție de trei ori (1678—1680; 1683; 1687—1688)¹⁹. Urmărindu-și gândul de a imprima orașului un caracter impunător și de a satisface necesitățile orășenimii de care era legat prin numeroase interese, a ridicat edificii laice și religioase: izăutura de pământ, din sus de moara Mitropoliei pentru a reglementa cursul Dîmboviței²⁰, hanul lui Șerban-Vodă²¹, casele domnești cu capela alăturată, actuala biserică Domnească²², mănăstirea Cotroceni, biserica de lemn Gorgani²³ și biserica de lemn din mahalaua Scorțarului²⁴. Activitatea constructivă intensă a lui Șerban-Vodă s-a desfășurat în special în a doua parte a domniei al cărei început a fost marcat de asediul Vienei (17 iulie 1683 — 22 septembrie 1683). În prima parte (1678—1683) a întreprins acțiuni prudente pentru a pune bazele realizării aspirațiilor în legătură cu țările române, sintetice redacte de cronicar: „Întii pohtea pururea să hie domni în Țara Muntenească din neamul Cantacuzinilor. Al doilea cerea și țara Moldovei să hie în seama lor și domni Cantacuzini să hie. Al treilea cerea să hie domni singuri și stăpînitori să hie cum va vrea cu țara și cu ai țării și de nimeni opreală să nu aibă. A palra cerea să le dea parte de loc a Ardealului unde sint cetățile Logoșul, Caransebeșul, Mehadia, Lipcva, cu ținutul Amlaș care să fie de moșie cu privileghiuri de la împărat date neamului Cantacuzinesc”²⁵. După ce a reușit să determine alegerea mitropolitului Transilvaniei, Sava Brancovici, de către sinodul din Țara Românească, Șerban Cantacuzino s-a impus în fața Habsburgilor care au trimis la București reprezentanții opoziției față de principele Mihaly Appaffy contele Ladislau Csaky, Christofor Pasky și Gh. Brancovici, fratele proaspătului mitropolit²⁶. Cunoșcîndu-se influența lui Șerban Vodă în Peninsula Balcanică, legăturile pe care le avea la Stambul cu personalități marcante ale Imperiu-

¹⁸ Cf. O. Velescu — Terminarea construcției Mitropoliei — în *Studii și lucrări de restaurare*, ed. 1964, 1967, 1969.

¹⁹ Șt. Ionescu — P. I. Panait, op. cit., ed. cit. pp. 129—130.

²⁰ Cf. C. C. Giurescu, op. cit., ed. cit. p. 80.

²¹ Amănunte interesante, pe baza documentelor inedite, furnizează, C. C. Giurescu în legătură cu cumpărarea terenului și trecerea hanului în patrimoniul mănăstirii Cotroceni — cf. C. C. Giurescu, op. cit., ed. cit., p. 80.

²² Casele domnești ridicate de Șerban-Vodă pe actuala Calea Victoriei între B-dul Gh. Gheorghiu-Dej și str. C. Dobrogeanu-Gherea nu au fost descrise și nu s-au făcut investigații pentru a li se determina proporțiile, dar judecînd după ansamblul manifestărilor arhitectonice ale voievodului și Cantacuzinilor, trebuie să fi fost fastuoase. Pentru discuția arhitecturii bisericii Doamnei v. Gr. Ionescu — *Istoria arhitecturii din România*, ed. Ac. R.P.R., București, 1963, vol. II și bibliografia indicată.

²³ C. C. Giurescu, op. cit., ed. cit., p. 80.

²⁴ *Ibidem*, Biserica se găsea plasată în punctul în care Calea Victoriei întîlnește cheul Dîmboviței.

²⁵ Cronica anonimă — în *Cronici și mîsturi*, Buc., 1961, vol. II, p. 281.

²⁶ O scurtă schiță bibliografică asupra lui Gh. Brancovici (1648—1711) în *Istoria României*, ed. Ac.R.S.S., Buc. 1964, vol. III, p. 309. Pentru misiunea delegației opoziției transilvănene la București, v. I. Radonić, op. cit., loc. cit., p. 890.

lui Otoman — marele vizir Kara Mustafa Küprülü, marele dragoman Panaiot Nicossios Mamona, Alexandru Mavrocordat-Exapolitul etc.²⁷, au cerut domnitorului valah să susțină la Sublima Poartă înlocuirea lui M. Appaffy și să sprijine începerea luptei antiotomane a popoarelor balcanice²⁸. La București li s-a răspuns că li se va accepta cererea cu condiția ca mitropolitul ortodox Sava Brancovici deținut de imperiali să fie eliberat și să fie respectată credința românilor ardeleni — 21 august 1681 s-a comunicat la București că cererea transmisă ambasadorului Vienei la Stambul, contele Caprara, a fost acceptată²⁹, Șerban Vodă prin afirmarea personalității sale de la București, obținând astfel un succes diplomatic, impunând respectarea tradiției ce dănuia de la Mihai-Viteazul : alegerea mitropolitului de Alba-Iulia să fie făcută de sinodul Țării Românești, întărind conștiința de unitate a românilor de pe ambele versante ale Carpaților. Eșecul turcilor în fața Vienei la care a contribuit evident Șerban Vodă³⁰, crearea sfintei Ligi (20 martie 1684), i-au întărit poziția și i-au permis să-și contureze cu mai multă precizie liniile directoare ale politicii externe, ceea ce a determinat să se discute în cancelariile din Europa Occidentală că în condițiile destrămării Imperiului Otoman, sub conducerea Bucureștiului se va face o legă a țărilor române care va cere protecția împăratului Leopold I³¹. Discuțiile purtate în cercurile diplomatice nu erau lipsite de temelii : în 1685 Șerban Vodă a încheiat o alianță cu principele Transilvaniei, Mihaly Appaffy, prin care se prevedea apărarea intereselor ambelor țări în fața Habsburgilor și a otomanilor și se accentua, la cerea expresă a Țării Românești, că se vor respecta legea și obiceiurile românilor amenințați în acel moment de catolicizare.

Același interes l-a vădit Șerban Vodă și față de Moldova asupra căreia emitea pretenții în virtutea rudeniei cu Dumitrașco Cantacuzino. După ce a dus tratative diplomatice cu regele Ioan Sobiesky și a reușit să-i contracareze pretențiile asupra Moldovei, a întreținut bune relații cu Ștefan Petriceicu, încurajând trimiterea soliei moldovene la Moscova (1 ianuarie 1684) și apoi a susținut alegerea lui Constantin Cantemir ca domnitor și a reușit în 1686 să determine trimiterea unei delegații moldovene la București care a aderat la alianța perpetuă dintre Transilvania și Țara Românească. Ducerea unei politici de amploare europeană, remarcată de ambasadorul francez la Stambul, elogiată de presa pariziană³², l-a determinat pe Șerban Vodă să caute un echilibru constant

²⁷ Pentru viața și opera lui Al. Mavrocordat v. A. C. Sturdza, *L'Europe orientale et le rôle historique des Mavrocordato (1660—1830)*, Paris, 1913.

²⁸ I. Radoniț, op. cit., ed. cit., p. 950.

²⁹ A. Veress — *Documente prietore la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, XI, București, 1939, p. 345.

³⁰ În legătură cu atitudinea față de antiotomană și de ajutor a Habsburgilor în timpul asediului Vienei v. M. Cantacuzino, op. cit., ed. cit., p. 248 ; N. Iorga — *Studii și documente*, vol. XX, p. 62 ; M. Dan — *Știri prietore la istoria jdrilor române în cronicile ucrainene* — *SMIM* II/1957, p. 246 etc.

³¹ Ambasadorul Franței la Stambul scria într-un raport diplomatic expediat către Paris la 28 septembrie 1683 : „...este sigur că moldovenii, valahii și transilvănenii vor protecția împăratului și a regelui Poloniei pentru a scutura jugul tiranic al turcilor” — Hurmuzaki — *Documente* — XIV/1, p. 51 ; V. Mihoardea — *Știri prietore la războiul turco-german din 1686* — *R.I.R.*, XXII/1936, p. 141.

³² Cf. V. Mihoardea — *Les principautés Roumaines dans la presse française au XVIIème siècle*, pp. 80—81.

Între Viena, Sтамbul, Moscova și Varșovia, admirabil prinsă de cronicar „și se agiunsesse Șerban Vodă și cu nemții și cu Moscul și cu leșuu”³³. Politica sa prudentă s-a dovedit întemeiată, deoarece a intuit că planurile sale converg cu ale marilor săi vecini numai pînă la un anumit punct, iar orice greșală poate duce la distrugerea Țării Românești cu a cărei soartă se identifica.

Deși Bucureștiul a devenit după 1684 sediul agenților Habsburgi în Balcani — rezidentul Kumitz, contele L. Csáky — și ai misionarilor Vaticanului — ieziutul francez Antoine Dunod³⁴, italianul Giovanni Battista Del Monti³⁵ etc., care aveau misiunea să ridice popoarele balcanice la luptă antiotomană, deși credea că în acest moment viitorul țării sale poate fi mai bine apărat de pajura imperială, Șerban Vodă a dat dovadă de aceeași prudentă justificată de modul în care au procedat Habsburgii cu solul său către Moscova, Dino³⁶ și de episcopul Federigo Vetterani³⁷. Presiunile continui ale Habsburgilor, victoriile obținute împotriva turcilor, trimiterea diplomei imperiale care recunoștea lui Șerban Vodă ascendența bizantină, titlul de conte, dar și impunerea în același timp anumite obligații³⁸, l-au determinat să trimeată în iulie 1688³⁹ o delegație care a precedat acțiunea contelui Vetterani și apoi în octombrie 1688⁴⁰ două delegații către Viena cu misiunea de a negocia ferm și de a fixa condițiile exacte ale trecerii țării de sub suzeranitatea otomană sub aceea austriacă. Deoarece semnarea actului cu Viena prezenta pericolul catolicizării și al nerespectării drepturilor românilor, Șerban Vodă și-a îndreptat privirile către Moscova; la sfîrșitul lui 1687 a trimis către curtea țarilor Ivan și Petru pe Isaia arhimandritul mănăstirii Sf. Petru și Pavel de la Athos, cu scrisori de recomandare de la fostul patriarh Dionisie și de la mitropolitul Țării Românești Teodosie⁴¹. Revinînd la București cu un răspuns încurajator,

³³ Ion Neculce — op. cit., ed. cit., p. 168.

³⁴ Pentru activitatea lui A. Dunod la București, v. I. Radonič, op. cit., loc. cit., I. Zagorovski, op. cit., loc. cit., Șt. Ionescu, P. I. Panait, op. cit., ed. cit. cap. III, pp. 29—30.

³⁵ Pentru activitatea lui Giovanni Battista Del Monti v. G. Călinescu — *Alcuni misionari catolici italiani nella Moldavia negli secoli XVII et XVIII in Diplomatium italicum Roma I, 1925.*

³⁶ I. E. Semenova — *Stabilirea legăturilor diplomatice permanente între Țara Românească și Rusia la sfîrșitul sec. XVII, în Romanoslavica, V/1962, p. 33.*

³⁷ Pentru episodul Federigo Vetterani și încercarea imperialilor de a ocupa Țara Românească v. V. Zagorovski, op. cit., loc. cit., p. 135.

³⁸ Analiza Diplomei Imperiale acordată de Leopold I lui Șerban Cantacuzino după căderea Mihács a fost făcută de I. Radonič, op. cit., loc. cit., p. 964; A. C. Sturdza, op. cit., ed. cit., p. 19—20.

³⁹ La 15 iulie 1688 a plecat către Viena o delegație formată din 20 persoane în frunte cu episcopul Ștefan, Gr. Brancovici și Vasile Noghî. Pentru a se urmări discuțiile din cercurile diplomatice în legătură cu această delegație v. raportul ambasadorului francez la Viena Luzignan în Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor XVII/1*, p. 190.

⁴⁰ A doua delegație formată din 300 persoane condusă de marele spătar Iordache Cantacuzino, marele agă Constantin Bălăceanu, marele comis Șerban Vlădescu și marele căpitan Șerban Cantacuzino ducea daruri bogate la Viena. Pentru evoluția acestei delegații v. Șt. Ionescu — P. I. Panait, op. cit., ed. cit., pp. 45—48 și indicațiile bibliografice.

⁴¹ Dan Pleșia, *Not contribuții la cunoașterea legăturilor dintre Rusia și Țara Românească în vesul XVII, în B.O.R.-1 XXXI/1963, nr. 9—10, p. 955.*

poate și datorită altui român aflat acolo N. Milescu⁴², Isaila a fost trimis din nou la Moscova cu scrisori de la Dionisie și patriarhul sîrb Arsenie III avînd misiunea de a încheia o alianță cu Rusia⁴³. Deși alianța nu s-a putut încheia deoarece solul a revenit după moartea domnului valah, Bucureștii au avut un rol de seamă în politica balcanică a Rusiei: cu acordul lui Șerban Cantacuzino aici a luat contact falsul descendent al țarilor bulgari Rostislav Stratimirovici cu solii ruși și vienezi înainte de a porni răscoala din 1686⁴⁴. După înfrîngerea lui Rostislav, care se proclamase țar la Tirnovo⁴⁵, Șerban Vodă a pregătît o armată de 30—40.000 oameni, alcătuită din români, bulgari, sîrbi și greci a înzestrat-o cu tunuri⁴⁶ și șeici „ce stau pe Argeș cu zaherea”⁴⁷, și prin preoți catolici și ortodocși, precum și prin negustori a încurajat în 1688 izbucnirea „primei răscoale naționale bulgare”⁴⁸ antiotomane din Chiprovățul catolic și din satele ortodoxe ce-l înconjurau. Impunîndu-se în fața sa eventuala dezmembrare a Imperiului Otoman care ar fi avut drept consecință imediată impunerea suzeranității împăratului Leopold, nereușind cu toată măiestria politică pe care i-a remarcat-o ambasadorul englez la Stambul, William Paget, să găsească un aliat care să poată fi opus Habsburgilor, Șerban Vodă a încercat să lupte singur pentru apărarea neamului său prin cultură și ortodoxism depozitar al buzurilor spirituale în evul mediu. Ținînd seama de necesitățile cancelariei a reorganizat școala de Sloveție de la Sfîntul Gheorghe Vechi, singura de acest gen în Balcani și i-a accentuat caracterul românesc⁴⁹. Apoi a chemat la București numeroși dascăli și erudiți „onorabil plății”; în fruntea lor se înscriu preceptorul fiului său Gheorghe Sevastos Kimenites⁵⁰, viitorul conducător al Academiei de la Sf. Sava și eruditul Ieremia Cacavella⁵¹.

Pentru răspîndirea slovei scrise a reînființat din primul an al domniei (1687) tipografia de la Mitropolia din București⁵² unde a tipărit în grabă

⁴² Isaila a expus planul militar al lui Șerban Vodă la departamentul solilor unde a fost ascultat cu multă bunăvoință, conducătorul acestuia era Nicolae Milescu care se pare că a jucat un rol însemnat în buna primire a soliei Țării Românești.

⁴³ În a doua solie Isaila s-a oprit la 16 aug. în tabăra hatmanului Mazepa Baturin, iar la 13 sept. 1688 a ajuns la Moscova unde a expus cererile și planurile lui Șerban Cantacuzino și a obținut promisiunea ajutorului — cf. Dan Pleșia, *ibidem*.

⁴⁴ D. Kesser, Gh. Christoph, D. Anghelov, *Précis histoire de Bulgarie* — Sofia, 1963, p. 115.

⁴⁵ *Idem*, p. 116.

⁴⁶ L. E. Semenova, *op. cit.*, loc. cit., pp. 32—33.

⁴⁷ Ion Neculce, *op. cit.*, ed. cit., p. 171.

⁴⁸ Ivan Ducev Petăr, *Parcevic și încercările de eliberare ale popoarelor balcanice sub stăpînire turcească în Relații rossâno-bulgare de-a lungul veacurilor* — sec. XII—XIX, Ed. Ac. R.S.R., București, 1971, vol. I, p. 186.

⁴⁹ Cea mai veche școală din Țara Românească deschisă în 1578 la biserica Sf. Gheorghe Vechi a fost reorganizată de Șerban Vodă care i-a accentuat caracterul românesc, transformînd-o în școala de sloveție slavonească și românească. G. Potra, *Școala românească de sloveție de la Sf. Gheorghe Vechi*, în *Glas. Bis. XX/1961*, nr. 9—10, pp. 837—878.

⁵⁰ A. C. Sturdza, *op. cit.*, ed. cit., p. 31.

⁵¹ N. Iorga — Cartea lui Cacavella despre ... loc. cit., vorbește și despre activitatea eruditului la București.

⁵² Mult timp în istoriografia română s-a acreditat ideea că prima tipografie a fost înființată la București de Ș. Cantacuzino. La sesiunea de comunicări științifice a M.I.M.B. cercetătorul L. Demeni a dovedit că prima tipografie a funcționat în București în secolul XVI la mănăstirea Plumbuita.

Biblia în limba română (5 noiembrie 1687 — septembrie 1688) care alături de aceea în limba elină are, în contextul situației balcanice, sensul unui manifest cultural-politic⁵³, al unui act îndreptat împotriva ofensivei catolice.

Prin acțiunile sale, Șerban Vodă a reușit să contureze trăsăturile specifice ale politicii externe a Țării Românești și a deschis calea pe care o va urma succesorul său Constantin Brâncoveanu care, deși nu a fost un creator⁵⁴, a avut meritul de a ști să se adapteze situațiilor, folosind experiența unchiului său. Introducerea echilibrului în Peninsula Balcanică l-a înscris între pionierii dreptului internațional, iar polarizarea în jurul său a tuturor forțelor de luptă antiotomană a stras asupra sa privirile întregii Europe, care a considerat capitala sa, Bucureștiul, în acel moment, cel mai însemnat centru politic balcanic.

La ville de Bucarest et la politique balkanique de Șerban Cantacuzino

RÉSUMÉ

Le prince de Valachie, Șerban Cantacuzène (nov. 1678—28 oct. 1688), membre de l'une des plus puissantes familles nobiliaire du pays, descendant des empereurs byzantins, occupa le trône à un moment particulièrement difficile :

— le problème qui se posait était celui d'une nouvelle structure de l'espace balkanique.

Dans ces conditions, il formula les lignes directrices de sa politique balkanique. — l'unification des roumains sous un seul souverain pour opposer une grande force à leurs puissants voisins,

— une lutte continuelle pour la destruction de l'empire Ottoman et pour la renaissance de l'empire de Byzance.

La résidence de laquelle il entreprit ses actions politiques en vue de la réalisation de ses plans a été la ville de Bucarest.

Immédiatement après avoir pris le trône, le prince Șerban a nommé en tête de la ville des hommes très capables tel que son neveu le prince Constantin Brâncoveanu.

Durant son règne il édifia une multitude de constructions : (des églises, la grande hôtellerie ȘerbanVodă, un palais) qui donnèrent à la ville un caractère fastueux. Dans sa capitale on a mené des pour-parlers avec l'ambassadeur du prince de Transylvanie M. Apaffy, et avec celui du prince de Moldavie Constantin Cantemir, et en 1688 on a conclu une alliance entre les roumains que l'ambassadeur français d'Istanbul, Sebeville, nomme „la deuxième Sainte Ligue”.

En désirant reprendre le trône de Byzance après l'expulsion des Turcs d'Europe, le prince Șerban fait venir à Bucarest les agents diplomatiques de Vienne— le résident Kunitz, le comte Ladislav Csaky, Stéphane Pasky, Georges Brankovitch, et ceux du Vatican le jésuite français Antoine Dunois, le missionnaire italien Giovanni Batista Del Monti, et, après avoir aidé les autrichiens à lever le siège de Vienne (1683) il organisa l'insurrection des peuples balkaniques.

De cette manière Bucarest devient pendant le règne de Șerban Cantacuzène le centre politique et culturel du monde balkanique vers lequel se dirigent tous ceux qui luttent contre l'empire Ottoman.

⁵³ V. Cîndea — Semnificația politică a unui act de cultură feudală, în *Studii XVI*/1963, nr. 3, pp. 631—671.

⁵⁴ Pentru caracterizarea figurii lui C. Brâncoveanu și a politicii sale externe v. St. Ionescu — P. I. Poniș, op. cit., ed. cit., pp. 31—34, M. D. Vlad, *Istoria medie a României*, partea a II-a (sec. XVII — începutul sec. XVIII), curs universitar, Central de multiplicare al univ. București, 1971, pp. 175—196. A se urmări și bibliografia.